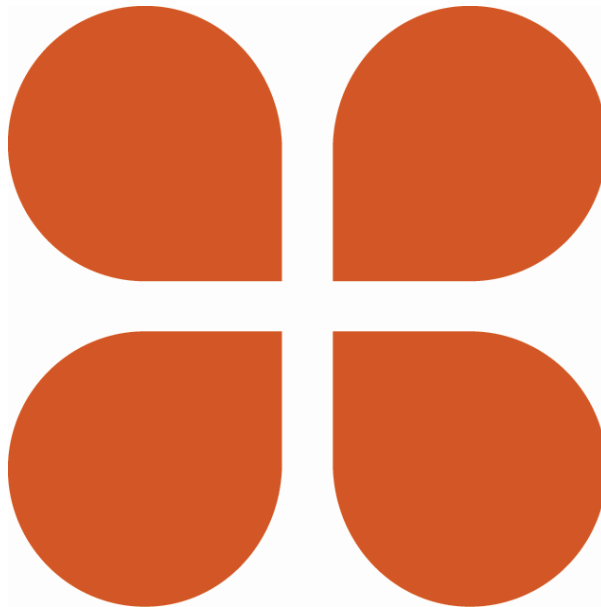

Runrapport från Riksantikvarieämbetet

Undersökning av runristade föremål från Kv. Åkroken 3 i Nyköping, Södermanland

Riksantikvarieämbetet 2010

Box 1114

621 22 Visby

www.raa.se

riksant@raa.se

Datum 2012-04-10
Dnr 423-01431-2012

Avdelning
Förvaltningsavdelningen
Enhet Kulturvårdsstöd
Författare Magnus Källström

Undersökning av runristade föremål från Kv. Åkroken 3 i Nyköping, Södermanland

I samband med de arkeologiska undersökningarna 2010 i Kv. Åkroken 3 i Nyköping (SLM 18139) tillvaratogs tre runristade föremål: ett blykors och två runben. Till dessa kommer ett ben med ristningar, som inte skall tolkas som runor.

Jag har den 24 och 26 maj 2011 undersökt inskrifterna med mikroskop i UV Mitts lokaler i Hägersten. Undersökningarna kompletterades med röntgenfotografering av blykorset hos Riksantikvarieämbetet i Visby den 8 juni samma år (Beträffande metoden vid röntgenundersökningen, se Magnus Mårtenssons rapport 2011-06-30, ATA dnr 423-2034-2011).

1. Blykors (fnr 908, kontext 12321)

Föremålet utgörs av korsformigt blybleck, 30 x 46 mm stort och 1 mm tjockt, som bär runinskrift på två sidor. Blykorset är monterat på ett järnkors, som döljer större delen av inskriften på baksidan. Järnkorsen mäter 73 x 41 mm och är försett med en spetsig ände nedtill.

Blykorset är i stort sett bevarat i sin helhet, men har några defekter. Det övre vänstra hörnet av den övre korsarmen är omvikt, och samma sak gäller den vänstra korsarmens övre hörn. I det nedre hörnet av samma korsarm saknas en större bit av blyplåten. En skada finns även i det nedre högra hörnet av den nedre korsarmen. Det bör också nämnas att den högra korsarmens ytterkant är angripen av korrosion.

Framsidan (A):

I mitten av blykorset finns ett inristat korsat kors, runt vilket runorna grupperar sig. Detta kors är 35 mm högt och (minst) 30 mm brett. Det kan råda en viss osäkerhet i vilken ordning runorna skall läsas, men det verkar naturligt att börja med de runor som står i den övre korsarmen på den vänstra sidan av det inristade korsets övre korsarm och sedan läsa inskriften motsols. Att denna läsordning bör vara den riktiga antyds även av relationerna mellan de sista runföljderna i den högra och övre korsarmen till höger om det inristade korset.

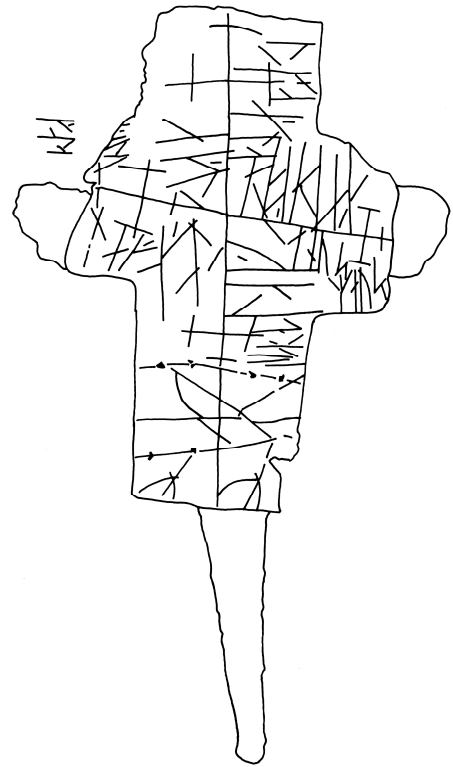

Fig. 1–2. Framsidan av blykorset från kv. Åkroken i Nyköping. Foto och renritning av Magnus Källström 2011.

Inskrift:

agla gāla ...l̥agāgāla laga teusmeus āglagāla lāga āgla tēāmu-

5 10 15 20 25 30 35 40

AGLA GALA LAGA GALA LAGA. Deus meus. AGLA GALA LAGA AGLA. Te amo(?).

Till läsningen: 1 **a** har ensidig bistav åt vänster. Runa 2 **g** är tydligt stungen med ett kort lodrätt streck. Toppen av huvudstaven i 3 **l** går ihop med bistaven i den föregående runan. Bistaven i 3 **l** är ansatt nedanför runans topp. I 4 **a** utnyttjas den vänstra korsarmen i det korsade korset som huvudstav. Nedanför den ensidiga bistaven i denna runa finns ett rakt streck i rät vinkel mot korsarmen. Detta streck bör tillhöra korset och inte runristningen. Basen av runan 5 **g** finns på det omvikta hörnet och är synlig från baksidan av korset. Runan är stungen med ett kort streck snett nedåt höger. Runa 6 är en bindruna **ā**, där en spricka från l-

bistaven gör att runan kan likna r. Runa 7 är troligen **α** med en högt ansatt ensidig bistav, som tangerar spetsen av I-bistaven i den föregående runan. Därefter finns eventuellt en lakun på grund av det bortfallna nedre hörnet, men innehållsmässiga skäl kan tala för att inskriften är fullständig. Runa 8 består av en rak huvudstav samt en högt ansatt dubbelsidig bistav snett nedåt höger. Runan är alltså formellt **n**, även om placeringen av bistaven i höjddled talar för I. Runa 9 **α** har dubbelsidig bistav och skulle därför också kunna translittereras med **æ**. Toppen av runan ansluter till ett tvärstreck tillhörande den vänstra korsarmen i det korsade korset. 10 **g** är tydligt stunget med ett kort streck snett nedåt vänster. Runa 11 är en bindruna **αg**. Den ensidiga bistaven till **α** är nästan vågrät. Stingningen i **g**-komponenten är lodrät, men med en svag lutning åt höger. Runa 12 utgörs av en bindruna **αl**. Bistaven i **α** skjuter över något på den högra sidan av huvudstaven. Bistaven till I är ansatt nedanför toppen av huvudstaven och börjar till vänster om denna. 13 **α** utnyttjar det korsade korsets stam som huvudstav.

Troligen skall man därefter fortsätta läsningen på den högra sidan av korsets stam med runa 14 I. Bistaven i runan är ansatt nedanför huvudstavens topp. Man kan få intryck av att runan har en **α**-bistav till vänster, men denna är inte förenad med huvudstaven och är dessutom av allt att döma ristad från motsatt håll (dvs. nedifrån och upp). Linjen tillhör i stället en **t** eller **d**-runa (runa 38 nedan) som står upp och ned i förhållande till 14 I. 15 **α** har ensidig bistav. Bistaven i runan 16 **g** är bågböjd. Ytan innan för bistaven är något gropig, men troligen finns en stingning i form av ett kort lodrätt streck nära huvudstaven. 17 **α** har ensidig bistav och utnyttjar den högra korsarmen i det korsade korset som huvudstav.

Runorna 18–20 står i utrymmet mellan den högra korsarmen i det korsade korset och huvudstaven i 16 **g**. 18 **t** har ensidig bistav snett nedåt vänster, som skär toppen av huvudstaven. Runan är inte stungen. Runa 19 har på mitten en relativt kort dubbelsidig bistav snett nedåt höger. Denna bör uppfattas som en stingning och runan är följaktligen **e**. 20 **u** står ganska tätt inpå föregående runa. Bistaven utgår nedanför toppen av huvudstaven. 21 **s** är treledat. Den högra delen av runan tangerar ett av tvärstrecken i det korsade korset. 22 **m** står under 21 **r** och mellan detta och den nedre kanten av blykorsets högra korsarm. Runan 23 har en kort ganska högt ansatt bistav snett nedåt vänster, som skjuter över något på höger sida. Runan skulle kunna läsas som **α**, men den branta vinkeln på bistaven talar snarast för att den är avsedd som en stingning och runan bör då uppfattas som **e**. Av runa 24 ses större delen av en huvudstav, som i toppen har början av en bågböjd bistav snett nedåt höger. Resten är täckt av korrosion. Av röntgenfotografiet framgår att runan helt säkert är **u** (se fig. 3). Efter denna kan inget ses på grund av fastsittande korrosion, men av röntgenbilden framgår att

den följs av en s-runa (runa 25). Denna är treledad och rättvänd. Det nedre ledet lutar åt vänster och mellanledet skjuter över på den högra sidan av detta led.

Fig. 3. Detalj av röntgenbilden med runföljden 18–25 **teusmeus**. Längst till höger ses den s-runa (runa 25) som på bleycket är helt dold av korrosion. Röntgenfoto Magnus Mårtensson 2011

Inskriften fortsätter därefter troligen på ovansidan av det korsade korsets högra korsarm och runorna står här upp och ned i förhållande till tecknen nedanför. Det övre högra hörnet av blykorsets högra korsarm är bakåtböjd och av den yta som har varit mer skyddad framgår att ingen runa saknas framför den första synliga runan 26. Inte heller röntgenbilden visar några runor på denna plats. Runorna 26–31 är sammanträngda och vid första påseende ganska svårbestämda. Det råder dock inget tvivel om att de skall läsas **āglagāla**. Svårigheten ligger i att ristaren har begått ett ristningsfel i början av runföljden, som han sedan har korrigerat. Efter att först ha ristat en **α**-runa har han satt de två följande huvudstavarna för nära för att få rum med en **k**-bistav till höger. Denna har därför gjorts så bred att den skär över den följande huvudstaven samt toppen av 27 I. Stingningen innanför bistaven utgörs av en 2,5 mm lång linje snett nedåt vänster i linje med **α**-bistaven i bindrunan. Man skall alltså vid läsningen bortse från den huvudstav som finns mellan 26 **āg** och 27 I. 27–28 **la** står mycket tätt och bistavarna går ihop med varandra. Samma sak gäller 29–30 **gā**. Stingningen i 29 **g** består av ett lodrätt streck, som står så nära huvudstaven att graden har fyllt igen toppen av denna. Bistaven i 29 **g** löper ihop med toppen av den följande runan och **α**-bistavarna i 30 **ā** och 31 **α** går ihop med den föregående runan.

Runorna 32–37 står i den högra delen av den övre korsarmen och är ristade i motsatt riktning i förhållande till den föregående runföljden. Bistaven i 32 **l** är ansatt nedanför toppen av huvudstaven. I 33 **ag** består **a**-komponenten av en lång ensidig bistav, som inte har kontakt med huvudstaven. Bistaven snett uppåt höger är högt ansatt och den lodräta stingningen skär rakt genom denna bistav. 34 **a** har ensidig bistav. Basen av huvudstaven ansluter till ett tvärstreck i det korsade korset. I 35 **ag** utgörs stingningen av ett lodrätt streck nära huvudstaven. Bistaven snett uppåt höger skär tydligt basen av 29 **g**, vilket visar att runorna i den högra delen av den övre korsarmen har skurits senare än runföljden 26–31 i den högra korsarmen. Bistaven till **a** är ensidig. 36–37 **la** står mellan huvudstaven i 30 **al** och den övre korsarmen i det korsade korset. Bistaven i 36 **l** är ansatt nedanför toppen på runan och skär huvudstaven. 37 **a** har ensidig bistav och mitten av huvudstaven tangerar basen av 31 **a**.

Nedanför 14 **l** och mellan den nedre delen av det korsade korset och den högra kanten finns några små runtecken (38–41). Dessa står med topparna mot kanten och alltså oppochner i förhållande till runföljden 14–17 **lāga**. Runa 38 har i toppen en ensidig bistav snett nedåt vänster och kan alltså läsas som **t**. På mitten finns dock ett kort streck snett uppåt höger, som möjligen skall tolkas som en stingning. Runan skulle i så fall kunna vara **d** eller alternativt en bindruna **te** eller **ēt**. Eftersom ristaren i ordet 18–21 **teus Deus** ovan har använt **t**-runan för /d/ kanske något av de två senare alternativen är att föredra. Runa 39 verkar snarast vara en bindruna **am**. Huvudstaven har ristats först och därefter en **a**-bistav snett nedåt vänster i en ganska brant vinkel. Denna har delvis täckts av graderna från den båda bistavarna till **m**, som alltså har ristats sist. Runa 40 ser ut som ett mycket smalt **u**. Runa 41 utgörs av en lodrät linje som sträcker sig från kanten till ungefär mitten av den föregående runan. Den har alltså formen av en **s**-runa av kortkvisttyp (¹), men borde eftersom inskriftens två övriga **s**-runor har formen **h** snarast tolkas som en annan runa: **c** eller kanske **z**? Det är också möjligt att det rör sig om en ofullbordad runa och den måste därför lämnas oidentifierad.

Den nedre delen av blykorset är avdelad med en vågrät linje, vilken är försedd med fyra rundade knivstick. Om korset hade delats av på denna punkt skulle det ha varit 34 mm högt och närmast likarmat. Ytan nedanför mäter 15 × 14 mm och upptas av en mycket svårbedömd ristning med en del runlika element. Några linjer ser ut att bilda en bakvänd **u**-runa, 7 mm hög, och nedtill finns ett par **l**-lika tecken, som dock också skulle kunna tolkas som oppochnedvända **m**-runor. Kanske har ristaren avsett ett monogram (för *Ave Maria*??).

Baksidan (B):

Korset bär även runor på baksidan, men dessa är till största del täckta av det järnkors som blyblecket är monterat på. Några runor går dock att se längs den vänstra kanten samt nedtill till höger (se fig. 4). Tack vare röntgenundersökningen i juni 2011 (fig. 5) har det dock varit möjligt att dokumentera det mesta av ristningarna på denna sida. Som framgår av renritningen (fig. 6) utgörs ristningen i huvudsak av två rader med runor som löper uppifrån och ned. Raderna är avdelade med en lodrät linje och runorna står med basen mot korsets vänstra kant. I mitten finns ett likarmat korsat kors och några runtecken har också sin plats i korsarmarna. I beskrivningen nedan redovisar jag inskriften i följande ordning: den högra långraden (B1), runorna i den högra korsarmen (B2), den vänstra långraden (B3) samt slutligen runorna i den vänstra korsarmen (B4).

Fig. 4. Baksidan av blykorset med det monterade järnkors. Foto Magnus Källström 2011.

Fig. 5. Röntgenbild av blykorset med baksidans text rättvänd. Röntgenfoto Magnus Mårtensson 2011.

B1. Ristningen i den högra långgraden utgörs av 11 tecken (runorna 1–11). Den första runan ser närmast ut som en bindruna mellan **k**, **þ** och **r**. Runa 2 är en **þ**-runa med en dubblerad bistav, som börjar upptill till vänster om huvudstaven. Runa 3 består av en rak huvudstav och har i toppen en bistav snett nedåt vänster som i en **t**-runa av kortkvisttyp. På höger sida finns två raka bistavar snett uppåt höger. Dessa börjar till vänster om huvudstaven och avslutas upptill av hakar liknande bistavarna i ett par **l**-runor. Runa 4 ser ut att bestå av den övre delen av en lodrät huvudstav med en hakförsedd bistav snett uppåt höger. Innanför denna finns troligen ett kort streck snett nedåt vänster som kan tolkas som en stingning. Runan har också en bistav snett nedåt höger, som avslutas med en punkt. Man skulle förvänta sig att »huvudstaven» skulle ha en fortsättning vidare ned till begränsningslinjen, men denna måste i så fall i röntgenbilden antas sammanfalla med någon av ristningslinjerna på framsidan. Runa 5 har sin plats efter den högra korsarmen i det ristade korset i mitten. Runan utgörs av en **þ**-runa med dubblerade bistavar. Dessutom utgår från runans topp en linje snett nedåt vänster, vilken nedtill motsvaras av en linje från basen snett uppåt vänster. Runa 6 har formen av en **þ**-runa, som dessutom har en ensidig **t**-bistav snett nedåt vänster.

Denna börjar till höger om huvudstaven och skär toppen av denna. Den övre delen av **p**-bistaven samt ett stycke av huvudstavens mitt kan ses direkt på blykorset. Runa 7 utgörs av en **u**-runa med dubblerad bistav. I mitten finns ett lodrätt streck som sannolikt skall tolkas som en stingning. Runan är i så fall **y**. Den övre delen av denna runa ses direkt på korset. Runa 8 är en **p**-runa med dubblerad bistav av samma typ som runa 2. Den övre delen av denna runa är synlig direkt på korset. Runa 9 har ett synnerligen komplicerat utseende. Runan består av en rak huvudstav med en något bågböjd bistav snett uppåt höger samt innanför denna en stingning i form av ett kort snett streck. Bistaven avslutas med en hake liknande en **l**-bistav. Från den punkt där bistaven ansluter till huvudstaven finns ytterligare en bistav snett nedåt höger, vilken avslutas med en punkt. Samma typ av bistavar och stingningar finns till vänster om huvudstaven vilket ger runan en närmast symmetrisk form. Större delen av tecknet kan iakttas direkt på blykorset. Eftersom det ser ut att rymma runorna **g**, **l** samt eventuellt också **a** kan man fråga sig om det helt enkelt kan röra sig om ett monogram för *AGLA*. Runa 10 utgörs av en **b**-runa med öppen form. Runan är i sin helhet synlig direkt på blykorset. Runa 11 har formen av en **h**-runa, där alla bistavar avslutas med korta tvärstreck. Den nedre delen av bistaven snett nedåt vänster är bortkorroderad, men det avslutande tvärstrecket, som skär den nedre bågen i bistaven i den föregående **b**-runan, är bevarat. Större delen av runa 11 kan ses direkt på korset. Denna runtyp är känd från ett fåtal inskrifter där den verkar ha använt som tecken för **x** (se t.ex. K. Fjellhammer Seim, *De vestnordiske futhark-innskriftene fra vikingtid og middelalder – form og funksjon* (1998), s. 143, 161 f.)

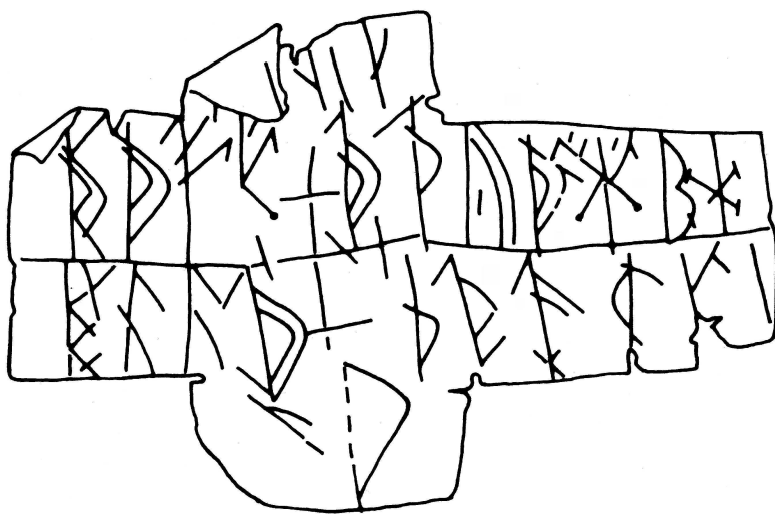

Fig. 6. Renritning av inskriften på baksidan av blecket i huvudsak baserad på röntgenbilden. Teckning Magnus Källström 2011.

B2. I den högra korsarmen finns på röntgenbilden spår av åtminstone fyra runtecken (runorna 12–15), men förmodligen kan det finnas ytterligare ett eller ett par tecken, som på bilden är dolda av den omvikta kanten. Det är inte helt klart från vilket håll runorna ska läsas, men formen på tecknen tyder snarast på att de står uppochned i förhållande till runorna i rad B1 och skall läsas nedifrån och upp. Runan 12 består av en rak huvudstav med en svagt bågböjd bistav snett nedåt vänster. Den tolkas enklast en **α**-runa. Av den följande runan 13 ses en något bågböjd huvudstav. Runa 14 har på den högra sidan en rak bistav snett nedåt höger och tolkas enklast som **n**. De ovan nämnda tre tecknen är alla dolda under järnkorset. Den följande runan (runa 15) kan dock ses direkt på blykorset under den omvikta kanten. Den utgörs så långt den går att följa av en rak huvudstav. Inskriften i B2 lyder enligt ovannämnda beskrivning: **α-n-...**

B3. Den vänstra långgraden innehåller 10 tecken (runorna 16–25). Vid kanten finns först ett snett streck snett nedåt höger, vilket troligen är tillfälligt och inte ska räknas till ristningen. Den första runan i denna rad, 16, liknar mest en slutna **r**-runa, skuren med skarpa vinklar. Större delen av denna runa är synlig direkt på korset. Enligt röntgenbilden skall dock runan även ha en **k**-bistav snett uppåt höger och den kommer då att likna den första runan i rad B1 på denna sida, och kan närmast tolkas som en kombination av runorna **k**, **þ** och **r**. Efter denna följer en rak huvudstav med två ganska långa bistavar snett nedåt höger (runa 17). Den ena utgår från runans topp, medan den andra är ansatt strax till vänster om mitten och sträcker sig ned till baslinjen. Den nedre delen av denna runa är synlig direkt på korset. Runa 18 har i stort sett samma utseende som den föregående runan, och är också synlig till hälften på korset. Den följande runan, 19, har ungefär samma utseende som runa 5 i rad B1 nämligen dubblade **þ**-bistavar samt bistavar till vänster som utgår från toppen resp. basen av huvudstaven. Till skillnad mot runa 5 är dock de dubblade **þ**-bistavarna är förskjutna nedåt mot basen av huvudstaven. Av denna runa kan endast den bistav som utgår från huvudstavens bas och snett uppåt vänster ses direkt på korset. Under runa 19 finns på röntgenbilden en diagonal linje med en bågböjd bistav på den högra sidan, som nog bör räknas som ett separat tecken (runa 26 i rad B4 nedan). Inskriften fortsätter därefter på den andra sidan av det korsade korset i mitten. Runa 20 har formen en **þ**-runa med lågt ansatt bistav. Den nedre delen av runan är synlig direkt på korset. Runa 21 utgörs också av en **þ**-runa, men bistaven är här placerad på mitten av huvudstaven. Runan har även ett par bistavar som utgår från runans topp resp. bas. Den förra går snett nedåt vänster och den senare snett uppåt höger. Av runan är endast den senare linjen synlig på korset. Runa 22 består enligt röntgenbilden av en rak huvudstav med en bistav som utgår från toppen snett nedåt vänster samt nedanför denna två parallella bistavar snett nedåt

höger. Dessutom finns på den nedre delen ett par bistavar som bildar ett kryss, med undantag av att bistaven snett nedåt vänster saknas. Formellt skulle runan kunna läsas uppifrån och ned som en bindruna $\widehat{to}h$. Endast krysset nedtill kan ses direkt på korset. Den följande runan, 23, kan endast studeras på röntgenbilden. Den har till vänster en bakvänd **p**-bistav till vänster, som nedtill fortsätter till höger om huvudstaven. Dessutom utgår från den övre anslutningspunkten för denna bistav en något bågböjd bistav snett nedåt höger. Eventuellt skall man här räkna med en bindruna \widehat{po} eller kanske en kvistruna. Basen av huvudstaven saknas på grund av ett jack i blecket. Även i runa 24 saknas den nedre delen på grund av en kantskada. Runan har enligt röntgenbilden en **k**-bistav snett uppåt höger. På denna bistav finns en I-liknande bistav ansatt ett stycke ned. Runan påminner alltså om runa 4 i rad B1. På röntgenbilden finns dock ingen stingning innanför **k**-bistaven. Därefter följer enligt röntgenbilden en rak huvudstav, som verkar sakna bistavar (runa 25). Den bör alltså vara i.

B4. I den vänstra korsarmen ses på röntgenbilden två tecken, som troligen skall tolkas som runor (26–27). Den första, 26, utgörs en diagonal linje med en bågböjd bistav, som utgår snett nedåt höger ett stycke nedanför toppen. Möjligen rör det sig om en **n**-runa. Toppen av denna runa samt anslutningspunkten för bistaven kan ses direkt på korset. Därefter finns på röntgenbilden en stor bågböjd och något kantig linje, som enklast uppfattas som bistaven till en **p**-runa (runa 27). Huvudstaven verkar på röntgenbilden till stora delar sammanfalla med linjerna i det ristade korset på den motsatta sidan, och längden på denna går därför inte att bestämma.

Inskriften på framsidan av korset utgörs till största del av en variant av den s.k. *agla*-formeln. Formeln återgår på begynnelsebokstäverna i den hebreiska tackbönen *Ateh gebor le-Olahm Adonai* »Allsmäktig är du i evighet, O Herre!» (se Gustavson i *Fornvännen* 75 (1980), s. 230). *Agla*-formeln ansågs bringa lycka, men även skydd och förekommer relativt ofta i medeltida runinskrifter. Det mest kända exemplet i Sverige finns på kyrkklockan från Saleby kyrka i Västergötland (Vg 210), som är självdaterad till 1228. Formeln förekommer också på ett blybleck från Västannor i Leksands socken i Dalarna (H. Gustavson a.a., s. 229 ff.), på en hornsölja från Söderköping i Östergötland (M. Åhlén i *Fornvännen* 81 (1986), s. 222) samt på ett blybleck, som påträffades 2004 vid en arkeologisk undersökning i kvarteret Mungårdet (S:t Olof) i Skänninge, Östergötland (ännu opublicerat). I Danmark har *agla*-formeln hittills påträffats i åtta runinskrifter, varav sju på blyamuletter, medan det i Norge finns närmare ett tjugotal exempel.

Förutom *agla*-formeln innehåller inskriften ett par kortare runföljder. En av dessa, **teusmeus**, är utan tvivel avfattad på latin och återger *Deus meus* »min Gud». Den andra som består av fyra runor är svårare, eftersom runtecknen inte är entydiga. Det första kan uppfattas som en stungen **d**-runa, men eftersom ristaren tidigare har skrivit lat. *Deus* med en inledande **t**-runa är det kanske troligare att det rör sig om en bindruna **tē** eller **ēt**, som ju båda kan förenas med latinska ord: *te* »dig» resp. *et* »och». Om man bortser från den sista runan, som kanske är ofullbordad, skulle runföljden möjligen kunna uppfattas som **tē amu** *Te amo* »Jag älskar dig», men skrivningen med **u** i stället för väntat **o** är något påfallande.

2. Runben (fnr 1205, kontext 502168)

Inskriften står på ett revben. Benet är 109 mm långt och 17–20 mm brett samt 6 mm tjockt, och avbrutet i båda ändar. Inskriften finns på den konvexa sidan och utgörs av två grupper av runor. Den första (a) står 9 mm från bredare änden av benet och består av 7–9 mm höga runor. Den andra (b) står 27 mm till höger om den första och utgörs av två runor, 10–12 mm höga.

Fig. 7. Runristat revben (fnr 1205) från kv. Åkroken, Nyköping. Foto Magnus Källström 2011.

Inskrift:

(a:) **a-b** (b:) **ru**

5

Till läsningen: Runa 1 är **a** med en ganska lång ensidig bistav snett nedåt vänster. Bistaven är inte förenad med huvudstaven. Runa 2 har på den vänstra sidan två bistavar åt vänster, som inte heller är förenade med huvudstaven. Den övre går i en ganska brant vinkel snett uppåt vänster och liknar en bakvänd bistav till **k**. Den nedre har en något flackare vinkel och går snett nedåt vänster. Runan kan inte identifieras med någon känd runform. Att det skulle röra sig om en bakvänd variant av en **p**-runa (**k**) verkar rätt osannolikt. I 3 **b** är den övre delen av bistaven

ansatt nedanför huvudstavens topp. Runan är inte stungen. I runa 4 löper en något vinkelböjd bistav från toppen av huvudstaven och snett nedåt höger. Huvudstaven och bistaven är inte förenade i toppen. Runan tolkas enklast som r. Runa 4 har också en lång bistav, som är ansatt till höger om toppen av huvudstaven och går snett nedåt höger, men som nedtill vinklar in mot basen av huvudstaven. Runan bör i första hand läsas som u. Inte heller här är huvudstav och bistav förenade i toppen.

Någon tolkning går inte att åstadkomma. Snarast rör det sig om en skrivövning.

3. Runben (fnr 2895, kontext 34797)

Revben, 72 mm långt, 30–33 mm brett och 5 mm tjockt. Benet är avbrutet i båda ändar. Dessutom verkar den nedre tunnare kanten vara bearbetad med kniv. Runorna står på den svagt konkava sidan av benet. Inskriften börjar 26 mm från den vänstra kanten och består av 9–13 mm höga runor.

Fig. 7. Runristat revben (fnr 2895) från kv. Åkroken, Nyköping. Foto Magnus Källström 2011.

Inskrift:

iqnl · i-bi

5

Till läsningen: En spricka löper vågrätt genom den övre delen av samtliga runor. Runa 1 i är inte stungen. Runa 2 har två ganska långa bistavar snett nedåt höger. Den ena utgår nedanför toppen av runan, den andra strax ovan mitten.

Ansättningspunkten för den nedre bistaven är placerad något till vänster om huvudstaven. Möjligen har ristaren avsett en **o**-runa. Runa 3 har en något bågböjd huvudstav samt nedtill en ganska kort bistav snett nedåt höger. Möjligen är en **n**-runa avsedd. I 4 I är bistaven ansatt 2 mm nedanför toppen av huvudstaven. Därefter följer ett skiljetecken i form av ett kort lodrätt streck, som står ganska nära runa 5. Denna runa består av en något bågböjd huvudstav, som har ristats i två drag. Runan har inga bistavar och är alltså **i**. Runa 6 har två bistavar på den högra sidan av huvudstaven, den ena uppåtriktad och den andra nedåtriktad. Avståndet mellan ansättningspunkterna på huvudstaven är 4 mm. Vilken runa som avses är oklart. Avståndet mellan bistavarna talar emot att ristaren skulle ha avsett **p**-runa med formen **K**, eftersom bistavarna i denna runtyp alltid verkar ha mötts på mitten. En bindruna **kn** är kanske tänkbar, men det är också möjligt att det rör sig om en ren »fantasiruna». Runan 7 är **b**. Den övre bistaven är ansatt nedanför toppen och den nedre sträcker sig 2 mm nedanför basen av huvudstaven. En läsning **r** är utesluten. Runa 8 består av en rak huvudstav utan bistavar och är alltså **i**. Därefter finns inga fler runor. Avståndet till kanten är 6 mm. Upptill till höger finns vid brottkanten ett skärmärke, men detta är grövre och av en helt annan karaktär än ristningslinjerna i inskriften.

Inskriften är trots skiljetecknet troligen inte meningsgivande.

4. Ristat ben (fnr 6518, kontext 504228)

Ben (ländkota?), 100 mm långt, 25–33 mm brett och 3–15 mm tjockt. På den ena sidan finns ett antal 16–25 mm långa linjer, varav två bildar en ögla. De bör *inte* uppfattas som runor, utan är snarast början på ett mönster.

Fig. 7. Ristat ben (fnr 6518) från kv. Åkroken, Nyköping. Foto Magnus Källström 2011.

Enligt uppgifter från Mathias Bäck, Raä UV Mitt (e-brev till mig 2011-12-17), påträffades blykorset i ett av de yngsta lagren under det stenlagda torget och bör därför tillhöra tiden före omkring år 1400. Runbenen kan grovt dateras till 1200-tal. Dessa dateringar är preliminära och kan komma att ändras när den stratigrafiska analysen är slutförd.

Stockholm 2012-04-10

Magnus Källström
fil. dr, post-doc. inom runforskningsområdet

Kopia till:
Annika Nordström, Raä, UV Mitt
Mathias Bäck, Raä, UV Öst